

Höjd omkring 1 m., bredd omkring 1,25 m.

Inskrift (enligt B 481):

... iu × lit · raisa × stain · eftir · taist · bonta · sin sun · i ...
 5 10 15 20 25 30 35

... let *raisa stein* eftir **taist**, *bonda sinn*, *sun* ...

»... lät resa stenen efter **taist**, sin man, ... son.»

Caspar Cohl: ... u · lit · raisa · stain · eftir · taist · binta · sin · sun · . Samma läsning finnes på teckningen i Fa 10:1. I Fl 1 är 4 i överhoppat; 16 a; runföljden 26–30 **bunta**; 37 i. — Celsius: ... t · raisa · stain · eftir · tai- ... nta · sin · sun · .

På grund av att stenens rotända redan på 1600-talet saknades, har inskriftens början och slut gått förlorade.

Runföljden 1–2 **iu** utgör tydligen slutet av ett kvinnonamn; vilket detta har varit är omöjligt att avgöra. Runan 37 utgör med all sannolikhet första runan i ett mansnamn, namnet på fadern till den döde.

icke heller namnet på den, som U 1120 har rests efter, är klart. I *UFT* »tolkas» namnet som »Test», men något sådant namn är eljest icke känt.

1121. Örke, Skuttunge sn.

Litteratur: D 1:212. R. Dybeck, Reseberättelse för år 1864 (ATA), Skuttunge socken 1864 (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 63; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Avbildning: Dybeck, teckning (D 1:212).

I sin förteckning över fornminnen i Skuttunge socken 1864 skriver Dybeck: På »en dikesbro [vid Örke] i södra gårdet ligger ett nyfunnet stycke af en runsten, äfven flere sådane små och med blotta slingor finnas i diken utmed byn». *Sveriges runurkunder*: »Detta stycke av en runsten ligger på en dikesbro i gårdet söder om Örke.» I sin reseberättelse för år 1864 omtalar Dybeck, att »stycken af tre icke förr kände runstenar funnos på Örke egor». Det är ju tänkbart, att något av dessa senare förkomna fragment kan ha tillhört U 1121, som förgäves söktes vid runinskriftsinventeringen år 1942. Också senare efterforskningar ha visat sig fruktlösa. Det är möjligt, att U 1121 och de övriga av Dybeck nämnda runstensbitarna ha använts vid vägbyggen.

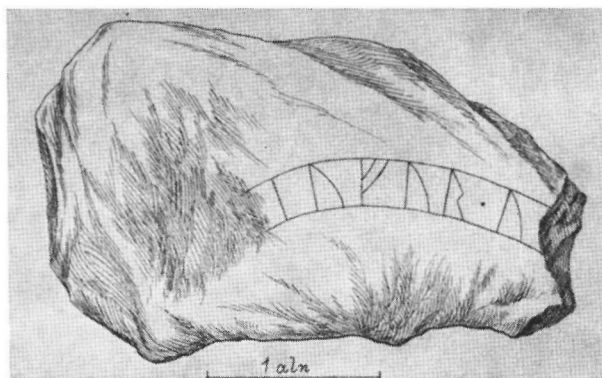

Fig. 421. U 1121. Örke, Skuttunge sn. Efter D 1:212.

Inskrift (enligt Dybeck):

... iufur · u ...
5

... Iofurr ok ...

»... Juvur och ...»

Om det i dessa traktens runinskrifter vanliga mansnamnet *Iofurr* se U 901.

Korrekturtillägg till Bälinge härad.

Bälinge kyrka.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Fyndrapport den 1/9 1956 (ATA).

Ett hittills okänt runstensfragment påträffades hösten 1956 i Bälinge kyrka. Fragmentet, som var täckt av ett tjockt lager av gammalt bruk, kom i dagen i samband med omputsning av kyrkans yttermurar. Det sitter utvändigt i korgavelns övre norra del, nära takfallet, 9,5 m. ovan marken.

Grå granit. Mått 58×33 cm.

Inskrift:

... isa · stain · iff ...
5 10

... ræisa stæin æftir ...

»... resa stenen efter ...»

Till läsningen: 1 *i*, som står i fragmentets vänstra kant, har förlorat övre hälften. 3 *a* har, i likhet med 6 *a*, bst endast till vänster om hst. Sk har formen av ett kort, lodrätt streck. 8 *n* har likaledes ensidig bst. 9 *i* har på mitten en grund fördjupning; runan är möjligen stungen. 11 *t*, som står alldeles i fragmentets högra kant, har förlorat sin högra bst.

Helt uteslutet torde det icke vara, att fragmentet har utgjort toppstycket till U 1073.

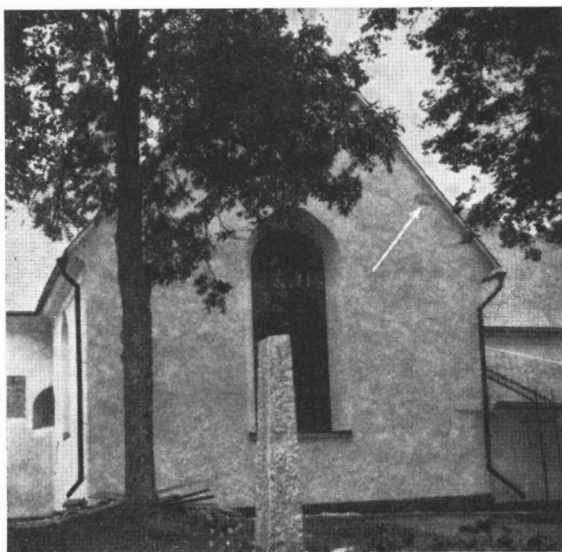

Fig. 421 b. Bälinge kyrka.

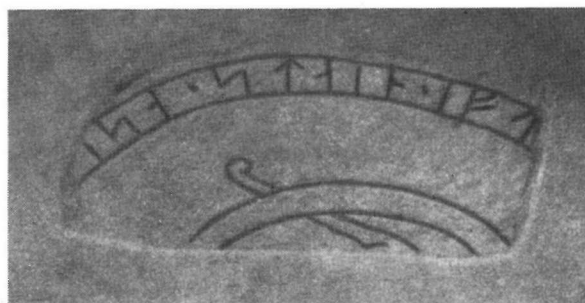

Fig. 421 c. Bälinge kyrka.

Olands härad.

Socknar: Stavby, Tuna, Alunda, Ekeby, Skäfthammar, Morkarla, Dannemora, Film, Tegelsmora, Österlövsta och Hållnäs.

Olands härad utgör den nordöstra delen av Uppsala län och gränsar i SÖ och Ö till Stockholms län. Häradet sträcker sig i N, med Hållnäs sn, ut i Bottenhavet mellan Lövestaviken i V och Öregrundsgrepen i Ö. Det gränsar i V till Örbyhus härad och i SV till Norunda och Rasbo härad.

Olands utsträckning från N till S är nära 7 mil; sin största bredd, i det närmaste 3 mil, har häradet i sin mellersta del, där socknarna Dannemora, Morkarla och Skäfthammar ligga vid sidan av varandra. Längst i S, vid sydgränsen för Stavby och Tuna socknar, har häradet däremot endast en bredd av omkring 7 km.

Häradets nordliga och största del består i avsevärd utsträckning av bergländig skogsmark med kärr och myrar; åtminstone där gör häradet ännu skäl för sitt namn. Betecknande är likaså, att ordet *mor* ingår i de i häradets mellersta och västra del i rad från NV till SÖ liggande socknarna Tegelsmora, Dannemora och Morkarla. De gamla huvudbygderna med större öppna slätter befinna sig i södra delen, i stort sett i Stavby, Tuna och Alunda socknar, där Olandsån rinner fram i sidlända dalgångar. Det är här som Olands flesta runstenar ha påträffats, bl.a. den urnordiska Krogstastenen (U 1125). Det är emellertid alldeles uppenbart, att häradet ligger utanför det egentliga runstensområdet. Från detta vidsträckta härad med sina elva socknar äro endast 18 runstenar kända, de flesta påfallande blygsamma i utförandet. Olands härad kan sålunda icke uppvisa ens en tredjedel av det antal runstenar som det till ytvidden obetydliga Bälinge härad äger.

Inskrifterna fördela sig på följande sätt: Stavby 1 (U 1122), Tuna 3 (U 1123, 1124¹, 1125), Alunda 6 (U 1126—1131), Skäfthammar 1 (U 1132), Morkarla 2 (U 1133, 1134), Dannemora 1 (U 1135), Film 1 (U 1136), Österlövsta 1 (U 1137), Hållnäs 2 (U 1138, 1139).

Av de 18 kända ristningarna äro nu 5 förkomna, och man är för deras del hänvisad utslutande till äldre avbildningar och uppgifter: U 1129, 1130, 1131, 1133 och 1137. Dessutom äro flera av häradets runstenar kända endast som fragment eller i stympat skick: U 1129, 1130, 1131, 1133, 1136, 1137 och 1138. I våra dagar finnas inom Olands härad endast 5 fullständigt, eller åtminstone nästan fullständigt bevarade runstenar: U 1122, 1125, 1127, 1132 och 1139.

Anmärkningsvärt är, att två av de från Alunda kyrka kända runstenarna (U 1126 och 1128) ha inskrifter, som helt sakna språklig innebörd.

Ingen av häradets ristningar har huggits i jordfast block.

Nära hälften av alla nu kända runstenar i Olands härad har undersökts redan av Joh. Bureus, nämligen U 1122, 1123, 1125, 1126, 1129—1132. Ytterligare 8 undersöktes av hans medhjälpare Joh. Rhezelius: U 1124, 1127, 1128, 1133, 1134, 1136, 1138 och 1139. Alltså voro sammanlagt icke färre än 16 av häradets 18 runinskrifter kända för 1600-talets runforskare. Av dessa äro 12 avbildade i *Bautil*, på 11 träsnitt.² Sålunda saknas där fyra av de för Bureus och

¹ Ristningen på U 1124 består endast av en påbörjad slinga utan runor.

² B 577 återger nämligen två stenar, U 1133 och 1134.

Rhezeliuss kända inskrifterna, nämligen U 1124, 1129, 1136 och 1138. Träsnitten ha signerats av P. Helgonius och J. Hadorph.

I Liljegrens *Runurkunder* (1833) upptagas 13 nummer från Olands härad (L 265¹, 274—284, 2055). Utom de 12, som Liljegren har hämtat ur *Bautil*, har tillkommit U 1129, som han har fått ur Bureus' samlingar. Av de i äldre källor anförda runstenarna saknas U 1124, 1136 och 1138.

Under 1800-talet ha de två fragmenten U 1135 och 1137 blivit kända. Inga nya runstensfynd ha under senare tid gjorts inom Olands härad.

1122. Stavby kyrka.

Pl. 110, 111.

Litteratur: B 579, L 283. J. Bureus, *Runakänslans läräsbän* (1599), *Monumenta Sveo-Gothica* Hactenus Exsculpta (1624) n:r 15, 3 uppl. 1664 n:r 21 (F a 10:1 n:r 15), F a 6 s. 4 n:r 20, s. 44 n:r 20 (Bureus' egen uppteckning), s. 186 n:r 106 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 356, F a 1 s. 80, F a 10:2 n:r 4, F a 13 s. 249, F a 14 s. 33, s. 145; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6) s. 45 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 17), R 550 n:r 19; P. Bång, *Priscorum Sveo-Gothorum ecclesia* (1675), s. 374; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 117; P. Dijkman, *Antiquitates Ecclesiasticae* (1703), s. 8 f., *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 87 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 104 f., *Monumenta Sveo-Gothica* (i: *Acta literaria Sveciae* 2, 1726), s. 218; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 239 f.; UFT h. 1 (1871), s. 65; K. Ahlenius och A. Kempe, *Sverige* 4 (1909), s. 770; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län* 1942 (ATA); B. Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 217 f.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (på runtavlan 1599, i F a 10:2 och i F a 5), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica* 1624 och 1664 och i F a 5); J. Rhezelius, teckning i *Monumenta Uplandica* och R 550; P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 579); S. B. F. Jansson, foto (i *Bygden*, 1951, s. 170).

Runstenen är i liggande ställning inmurad i kyrkans södra vägg, 3 m. Ö om vapenhusets östra vägg, 0,96 m. över markytan.

Bureus har tidigt känt till runstenen i Stavby kyrka. Under sin forskningsresa i dessa trakter våren 1594 har han (den 8 maj) undersökt och ritat av stenen. Han avbildar den på sitt stora kopparstick *Runakänslans läräsbän* 1599. U 1122 återfinnes på denna hans runtavla nedtill till vänster; se fig. 422. Kopparsticket av Stavystenen har Bureus klistrat in i F a 5 (på s. 148), och där finner man följande anteckning: »Dänne Stenen fins af ritat, upå Runataflan, liggiandes uti Nijonde Rumet.»² Även i skissboken F a 10:2 finnes runtavlans avbildning av U 1122 inklistrad. Ovanför avbildningen har Bureus skrivit »intet snedh», varmed han menar, att stenen i det planerade tryckta arbetet skall avbildas rätt framifrån och icke snett från höger såsom på runtavlan 1599. Jfr U 678, som på tavlan är placerad mitt emot U 1122, alltså nedtill till höger.

Bureus anger stenens plats på följande sätt: »J Staby Kyrkemwr» (*Monumenta Sveo-Gothica*), »Vti Staby Kyrkemur» (F a 10:2), »Vti Staby Kyrkewägg» (F a 6), »Staby S Kyrke mur» (F a 5). Rhezelius: »Staby Sochn J Kyrkiomuren» (F a 6), »Staby Sochn J Kyrkemuren på sodher sijdan widh fönstret mot K g porten» (F c 6), »Staby Sochn, J Kyrkiemuren på södher sijdhan» (R 550). — På det i Peringskiölds *Monumenta* inklistrade träsnittet finnes bläckanteckningen »Staby Kyrkemur»; ovanför träsnittet har Peringskiöld antecknat: »J Staby Kyrkemur på sudre sijdan är en gammal Runesten wid kyrkians första upbyggning inmurader (B 579: »I Kyrkomuren»; L 283: »I S. kyrkomuren»).

¹ »Hällnäs socken. Ingreta äng» = U 1139 har av Liljegren placerats under »Wendels härad».

² Att Bureus kallar stenens plats på runtavlan »Nijonde Rumet» beror på att han har räknat tavlans »rum» efter deras ordning på plåtarna. Räknar man dem efter kopparsticket, skulle man kalla runstens plats för »det tredje rummet».